

Emir Paşa (Marsan) (1860-1940)

Birinci TBMM milletvekillerinden olan Emir Paşa (Marşan) Çerkez muhacirlerinden Mahir Bey'in oğludur. Ancak TBMM yayınladığı Türk Parlamento Tarihi isimli eserde Kafkaslardan göçen Hırpıs Tahir Bey'in oğlu olarak kaydedilmiştir. TBMM Albümüne göre Emir Paşa Mahir Bey ile Kabehan Hanım'ın çocuğu olarak 1860 yılında doğmuştur. Arşiv araştırması sırasında incelenen belgelerden Emir Paşa'nın babası Mahir Bey'in Tahir Bey ile kardeş olduğu tespit edilmiştir. Osmanlı'nın iskân ettiği Abhaza muhacirleri arasında Marşan kabilesinden bahsedilmiştir. Soyadının kabile ismi olduğu anlaşılmıştır. Arşiv belgeleri içinde TBMM Albümünde doğum tarihi 1860 olarak geçerken milletvekilliği mazbatasında yaşı 52 olarak belirtilmiştir. Bu durumda doğum tarihi bazı çalışmalarda belirtildiği gibi yaklaşık 1868 olması gerekir. Bu farklılık Emir Paşa'nın eşinin TBMM için doldurduğu formda 1860 olarak belirtilmesinden kaynaklanmıştır. Eşinin bu formu Emir Paşa'nın ölümünden 7 yıl sonra doldurduğu göz önünde bulundurulursa ve bir nüfus tezkeresi sunulmamışsa hatalı bir tarih olma ihtimali yüksektir. Çünkü 1894 yılında Emir Paşa hakkında yapılan bir yazışmaya göre yaklaşık 25 yaşında olduğu ifade edilmiştir. İlave olarak Emir Paşa'nın kendi beyanı olan ailesinin Kafkasya'dan göçtükten sonra dünyaya geldiği ifadesi ile birlikte düşünüldüğünde 1868 yılı gerçeğe daha yakın görünmektedir. Emir Paşa'nın mazbatasında hukuk müntesibi olduğu ifade edilmişse de şimdilik arşiv araştırmalarında herhangi bir kayda rastlanmamıştır. Emir Paşa'nın halası eski zengin Sivaslı Mehmet Ali Efendi'nin eşi olup, çiftin çocukları olmadığı için evlatlık olarak verilmiş, mirasları ona kalmıştır.

Henüz paşa ünvanını almadığı 1884, 1887 ve 1890 yılı salnamelerinde Sivas vilayet mektubi kalemi memurları arasında Emir Bey'in ismi geçmiştir. Arşiv araştırmasında Emir Bey'in bu görevde bulunduğu dair herhangi bir belge ve bilgi elde edilememişse de başka bilgi ve belgeler elde edilmiştir. 1894 tarihinde Sivas valiliğinden Sadrazamlığa yazılan yazıya göre Çerkez muhacirlerinden olan Mahir Bey vaktiyle "silahşoran silkinde" iken firar edip kardeşi Tahir Bey ile birlikte şekavete başlamıştır. Bunların ölü olarak ele geçirilmesi üzerine Mahir Bey'in oğlu Emir Bey intikam almak için gizli faaliyetlerde bulunmuştur. Valilik yaklaşık 25 yaşında bulunan Emir Bey'in akrabalarından uzak bir yere iskân edilmesini istemiştir. Hükümet Emir Bey'in Harput'a iskân edilmesine karar vermiştir. Ancak Emir Bey bazı devlet memurlarına ve Sivas fırka kumandanı ferik Hulusi Paşa'ya müracaat ederek bir daha rızaya aykırı hal ve harekette bulunmayacağına söz vermesi ve Hulusi Paşa'nın da bunu temin etmesi üzerine Sivas'tan uzaklaştırılmasından vaz geçmiştir. Mustafa Reşit Paşa ise bu olaylara dair duyumlarını biraz daha farklı olarak Emir Paşa'nın hazineye borcu olduğu için hapsedildiği, baskı altında tutulduğu şeklinde anlatmıştır. Bir ara nüfus nazırlığı yapmış, arşiv belgelerinden görüldüğü kadarıyla nüfus nazırlığı yaptığı 1898'de hakkındaki bazı suçlamalar nedeniyle görevden alınmıştır.

Kendi de muhacir bir aileden gelen Emir Bey'in 1903 salnamesinde Sivas muhacirin komisyonu üyeleri arasında yer aldığı tespit edilmiştir. Seraskerlik Masarifat Nazırı Sadettin Paşa ile yakınlığından dolayı sivil rütbelere almıştır. 4 Eylül 1905'te rütbe-i salise verilmiştir. 22 Aralık 1907'de mirimiranlığa yükseltilmiş, paşa olarak anılmaya başlamıştır. 30 Mart 1909'da Sivas idare meclisi azası olarak seçilmiştir. Bu belgelerde ismi Mahirbeyzade Emir Bey olarak geçmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanını sağlayan İttihat ve Terakki Fırkasına karşı muhalif bir parti olarak Hürriyet ve İtilaf Fırkası kurulmuştur. Sivas valisi Mustafa Reşit Paşa'nın duyumlarına göre Hürriyet ve İtilaf Fırkasının Sivas şubelerini Emir Paşa açmıştır. Bir başka deyişle Emir Paşa iktidardaki İttihat ve Terakki Fırkası karşıtı bir fırkada yer almakla muhalif kimliğini ortaya koymuştur. Bölgenin ileri gelenleri arasında olan Emir Paşa 1912 yılında Sivas defterdarının suiistimalde bulunduğu dair şikâyette bulunmuştur. Birinci Dünya Savaşı sırasında Emir Paşa'nın adı bazı asayiş olaylarında geçmiştir. Savaş sırasında çiftliğinde iken Sivas merkezinde bulunan evi askeri ve mülki makamların

gerekli görmesi üzerine boşaltılmış ve Alman askeri telgrafhanesi olarak kullanılmıştır. Emir Paşa'nın dilekçesi üzerine evin kira ve tahribat masrafı hesaplanıp kendisine ödenmesine karar verilmiştir.

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra Anadolu işgal edilmiş, ortaya çıkan direniş hareketleri 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçmesiyle ivme kazanmıştır. Bu süreçte direniş örgütleri birleştirilip sistematik bir hale getirilmeye çalışılmıştır. Bu amacı gerçekleştirmek üzere Amasya genelgesi ile Sivas'ta ulusal bir kongre toplanacağı bütün ülkeye bildirilmiş ve bu konuda askeri ve mülki idarelerle işbirliği çalışmaları başlamıştır.

Bu süreçte Sivas valisi Mustafa Reşit Paşa Hürriyet ve İtilaf Fırkası Sivas şube başkanı olan ve Mustafa Kemal Paşa'nın tutuklanmasını isteyen Halit Bey ile Emir Paşa'nın birbirine yakın olduklarına dair rivayetler aldığını kaydetmiştir. Bununla birlikte vali onun tam tersine Hürriyet ve İtilaf Fırkası aleyhine bir tutum alma eğiliminde olduğunu da belirtir. Mustafa Kemal Paşa'nın görevden alınıp ancak henüz tutuklama emrinin açıkça verilmediği ve Erzurum Kongresine katılmak üzere Sivas'a geleceği günlerde Sivas'ta duvarlara Mustafa Kemal Paşa'nın azlolunduğu ve yakalanmasının gün meselesi olduğuna dair yazılar asıldığı bilgisini valiye Emir Paşa vermiştir. Vali polise emir verip göndermişse de söz konusu yazılar bulunamamıştır. Bu günlerde Sivas'ın Fransızlar tarafından işgal edileceğine dair söylentiler duyan Emir Paşa yanında bazı kişilerle valiye gelip Sivaslı olduklarını, memleketin mukadderatı ile ilgili olduklarını belirtmiş, bu haberin doğru olup olmadığını sormuştur. Vali Mustafa Reşit Paşa, Emir Paşa'nın Milli Mücadeleye eğilim göstermesinde eski valilerden Bekir Sami Bey'in etkisi olduğunu da vurgulamıştır. Milli Mücadelenin örgütlenme sürecinde muhalif kimliğiyle Sivas'ın önde gelenlerinden biri olan Emir Paşa'nın Milli Mücadeleye kazandırılması şüphesiz önemlidir. Nitekim Milli Mücadeleye karşı çalışmalar içine giren Hürriyet ve İtilaf Fırkasından uzaklaşmış, Bekir Sami Bey'in telkin ve talimatlarından ayrılmamış, Sivas'taki Hürriyet ve İtilaf Fırkası binasındaki tabelayı dahi indirtmiştir. Sivas'a gelen Mustafa Kemal Paşa'yı karşılayanlar arasında yer almıştır. Mustafa Kemal Paşa askerlik mesleğinden ayrılmış, tutuklanma emri verildiği karanlık günlerde Erzurum Kongresine katılmıştır. Bu sırada her yerde olduğu gibi Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Sivas şubesi halkı Milli Mücadeleye kazandırmaya çalışmış, şehrin ileri gelenleri arasında olan Emir Paşa bu mücadeleye hizmet etmiştir. Emir Paşa Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin Sivas şubesi ile birlikte kongrenin emniyet içinde toplanması çalışmalarına katılmıştır. Sivas Kongresini basma girişiminde bulunan Elazığ valisi Ali Galib'e karşı Uzunyayla'dan bin civarında atlı getirip Eğriköprü'de tedbir aldığı kaydedilmiştir.

Milli Mücadele bilinen kongreler sürecinden geçmiş, son Osmanlı Mebuslar Meclisinin basılıp kapatılmasıyla TBMM'nin toplanması için seçimler yapılmıştır. Milli Mücadeleye kazandırılmış olan Emir Paşa 29 Mart 1920'de Sivas milletvekili olarak seçilmiştir. Milli Mücadeleyi desteklemek üzere yayınlanan İrade-i Milliye gazetesinde Emir Paşa'nın milletvekili seçildiği haberi yer almıştır. Heyet-i Temsiliye'ye milletvekili seçildiği bilgisi iletilmiştir. TBMM'nin açılışında bulunmuş, mazbatasını incelenmiş ve kabul edilmiştir. 25 Nisan 1920'de TBMM başkanlık divanı idare memuru ve layiha encümenine seçilmiştir. II. ve III. toplantı döneminde başkanlık divanı idare memurluğuna devam etmiştir. Memurun muhakemat tetkik heyetine seçilmiştir. TBMM'de Mustafa Kemal Paşa'nın başı çektiği birinci gurupta değil muhalif bir kişilik olarak ikinci gurupta yer almıştır.

Düzenli orduda yer almak istemeyen Çerkez Ethem ile görüşen heyetin içerisinde yer almıştır. Saltanat kaldırıldıktan sonra yeni halifeye güven arzı ve kutsal emanetleri teslim ile görevli kurul üyeliğinde bulunmuştur. Tek dönem milletvekilliği yapmış olan Emir Paşa İstiklal madalyası ile ödüllendirilmiştir. TBMM birinci seçim devresinde İstiklal Mücadelesinde haklı ve meşru davanın hazırlıklarında bulunduğu ve müdafaa ettiğinden dolayı 24 Ekim 1923 tarihinde 1783 numarayla bir kıta yeşil şeritli istiklal madalyası verilmiştir. Birinci dönem milletvekilliği bitince Sivas'ta tarım ve

hayvancılıkla uğraşmıştır. 14 Kasım 1925'te Sivas'ta Taşhan duvarına şapka inkılabı aleyhine yazılmış yazı ile ilgisi olduğu gerekçesiyle Sivas'a gelen Ankara İstiklal Mahkemesinde yargılanmış ve 28 Kasım 1925'te üç yıl süre ile Isparta'ya sürgün edilmiştir.

11 Aralık 1940'ta ölmüş, Sivas'ta Yukarı Tekke mezarlığında toprağa verilmiştir. Evli olup TBMM albümüne göre beş çocuk sahibi iken Türk Parlamento Tarihinde altı çocuk sahibi olduğu ifade edilmiştir.

Ayşe YANARDAĞ

KAYNAKÇA

1.Arşiv Belgeleri

Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE)

ATASE, ISH-7, KUTU 315, GÖMLEK 185, BELGE NO 185-1.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

BOA, A.MKT.MHM. 266/1.

BOA, BEO, 546/40903.

BOA, BEO, 1242/93139.

BOA, BEO, 499/37380.

BOA, BEO, 1800/134998.

BOA, DH.İ.UM, 4/7.

BOA, DH.MKT. 1319/71.

BOA, DH.MKT. 303/39.

BOA, DH.MKT. 2153/79.

BOA, DH.MKT. 2154/43.

BOA, DH.MKT. 2154/57.

BOA, DH.MKT. 2780/79.

BOA, DH.MKT. 2814/86.

BOA, DH.ŞFR. 574/23.

BOA, İ..TAL.. 377/50.

BOA, ŞD. 2997/31.

2.Resmi Yayınlar

Salnameler

Salname-i Vilayet-i Sivas, 1301/1884.

Salname-i Vilayet-i Sivas, 1304/1887.

Salname-i Vilayet-i Sivas, 1306/1890.

Salname-i Vilayet-i Sivas, 1321/1903.

TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı

TBMM Albümü 1920-1950, 1. Cilt, TBMM Yayınları, Ankara, 2010.

TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı, İstiklal Madalyaları https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d01/SM_386_1_1.pdf (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2024).

TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı, Muamelat Defterleri, https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d01/SM_386_1_1.pdf (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2024).

TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı, İstiklal Mahkemeleri Kataloğu, https://apps.tbmm.gov.tr/im_dosyalar/istiklal_madalyalari/K004/D1783/IMT_T15_K004_D1783_G0449_0001.pdf (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2014).

TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı, İstiklal Mahkemeleri Kataloğu, https://apps.tbmm.gov.tr/im_dosyalar/ankara2/K065/D141-1/G002/IM_T3_K065_D141-1_G002_0015.pdf (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2024).

TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı, İstiklal Mahkemeleri Kataloğu, https://apps.tbmm.gov.tr/im_dosyalar/ankara2/K065/D141-1/G002/IM_T3_K065_D141-1_G002_0017.pdf (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2024).

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, Cilt 2, İçtima Senesi 1.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, Cilt 1, İçtima Senesi 1.

TBMM Gizli Celse Zabıtları, Devre 1, Cilt 1, İçtima Senesi 1.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, Cilt 16, İçtima senesi 2.

3.Sürelî Yayın Gazete ve Dergiler

İrade-i Milliye, 1 Nisan 1336 (1 Nisan 1920).

4.Telif Eserler

ÇOKER, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM. I.Dönem 1919-1923**, III. Cilt, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1995

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/emir-pasa-marsan-1860-1940/?pdf=7459> adresinden erişilmiştir

